

نقش دفاتر اسناد رسمی در قضا‌دایی

با رویکرد به آینده

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۷/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۷/۲۹

مهرزاد رزمی*

چکیده

امروزه دفاتر اسناد رسمی نقش به‌سزایی در نظم اقتصادی و اجتماعی جوامع ایفا می‌نمایند به‌طوری‌که دولت‌ها با برنامه‌ریزی دقیق و سپردن بعضی از وظایف به دفاتر، شاهد تحولاتی در خصوص نظم جامعه بوده‌اند. و دفاتر اسناد رسمی، در این زمینه، علاوه بر مزایای اجتماعی و امنیتی باعث جذب منابع مالی قابل توجهی برای دولت شده‌اند. تدوین ضوابط و بخشنامه‌های اداری نیازمند درک واقعیت‌های روز و شناخت نیازها و مشکلات جوامع است تا مسایل به‌وجود آمده، همواره راه‌حل قانونی داشته باشند. در این یادداشت سعی شده تا با شناخت واقعیت روز جامعه، اهمیت ایفای نقش بارز دفاتر اسناد رسمی در قضا‌دایی بررسی شود. امروزه علاوه بر قضاوت در خصوص دعاوی کیفری و حقوقی اموری نیز به مراجع قضایی سپرده شده که به‌نظر می‌رسد با برنامه‌ریزی دقیق می‌توان آن وظایف را از دادگستری منفک و به دفاتر اسناد رسمی واگذار نمود.

واژگان کلیدی: دادگاه، دفاتر اسناد رسمی، سردفتر، قضا‌دایی، حق‌الثبت، حق‌التحریر.

*. نویسنده‌مسئول؛ سردفتر دفتر اسناد رسمی شماره ۲۱ دلواری.

در حال حاضر، وظایفی برعهده دادگستری است ولیکن این مسئولیت‌ها و وظایف قابلیت واگذاری به دفاتر اسناد رسمی را دارد. بی‌آن‌که در حصول نتیجه، رضایت مردم در تأمین حقوق و ایجاد نظم نسبی عمومی، خللی ایجاد شود. غالب این وظایف، قضایی صرف نیست. به عبارتی، شبه قضایی است و اصولاً از وظایف ذاتی دادگستری به شمار نمی‌رود تا واگذاری آن به دفاتر اسناد رسمی، با اصول کلی حقوقی ناسازگار به نظر آید. و البته آشکار است که انجام این وظایف از سوی دفاتر اسناد رسمی به‌عنوان متصدی امور حاکمیتی، کافی و وافی به مقصود است؛ چرا که این واگذاری می‌تواند مبتنی بر سیاست قضازدایی دستگاه قضایی نیز قابل پیاده‌سازی باشد. لذا «صدور گواهی انحصار وراثت»، «ارجاع امر به کارشناس»، «تنظیم گزارش اصلاحی»، «قرار کفالت اشخاص»، «درخواست ریزمکالمات تلفن»، «اعلام مفقودی چک و مدارک»، «مطالبه مهریه»، «تأیید اصالت سند عادی و تأیید وقوع عقد»، «دستور توقیف خودرو فک پلاک نشده»، «تأمین خواسته از اموال منقول و غیرمنقول دارای سند»، «اثبات کفالت» و «صدور و ارسال اظهارنامه» را می‌توان از جمله وظایف قابل واگذاری به دفاتر اسناد رسمی برشمرد که این یادداشت به تفصیل، درباره آن بحث می‌نماید.^۱

۱. صدور گواهی انحصار وراثت

سپردن امر صدور گواهی انحصار وراثت از ابتدای تقاضا و تأیید امضای شهود (که اکنون فقط همین مرحله امضای شهود در دفاتر اسناد رسمی انجام می‌شود) و نهایتاً صدور گواهی انحصار وراثت به دفاتر اسناد رسمی، شدنی می‌باشد. مضافاً با تعیین حق‌الثبت و حق‌التحریر مناسب، این امر نه تنها از جهت خود دولت و دفاتر مفید فایده است بلکه مانع از اتلاف وقت مراجعین نیز می‌شود.

۲. ارجاع امر به کارشناس

در بسیاری از دعاوی در بدو تشکیل پرونده بنا به درخواست خواهان یا شاکی و یا از

۱. توضیح ماهنامه «کانون»: به نظر صحیح می‌رسد اگر بیان شود که وظایف قابل واگذاری به دفاتر اسناد رسمی، محصور در عداد گفته‌شده در این نوشته نیست؛ همچنان‌که هر یک از موضوعات مطرح شده نیازمند بررسی کارشناسی و تبیین ضرورت واگذاری امور، حسب مورد، براساس نیاز روز جامعه و تطبیق آن با قوانین و مقررات جاری است.

سوی طرف دعوی و یا در حین جلسات داوری بنا به تشخیص دادگاه و نیاز هر يك از طرفین ممکن است مورد یا مواردی جهت اعلام نظر به کارشناس یا خبره مربوطه ارجاع شود. در مرحله تشکیل پرونده و طرح درخواست ارجاع به کارشناس، خواهان یا شاکی جهت ارجاع امر به کارشناس توسط دادگاه بایستی تا جلسه اول دادرسی انتظار کشیده تا در آن جلسه قاضی پس از انتخاب کارشناس مربوطه طی نامه‌ای مراتب از سوی دفتر دادگاه به کارشناس مورد نظر اعلام تا نامبرده مراتب قبول خود را مکتوب اعلام نماید و مدت يك هفته نیز به درخواست کننده مهلت داده می‌شود تا نسبت به پرداخت هزینه کارشناس اقدام نماید و در این خصوص چنانچه کارشناس اعلام نظر ننماید، مجدداً مراتب توسط دفتر دادگاه به کارشناس ارجاع می‌شود. در این صورت، عدم پذیرش امر توسط کارشناس، مجدداً کارشناس دیگری توسط دادگاه انتخاب و چه بسا تا موضوع ارجاع امر به کارشناس به سرانجام برسد، این ارجاع‌ها چندین بار تکرار شود. با اندک تأملی در مراتب فوق‌الاشعار، اتلاف وقت مراجعین و همچنین دادگاه‌ها در این سیستم، بیش از پیش، مشخص خواهد شد اما اگر ارجاع امر به کارشناس توسط دفاتر اسناد رسمی انجام شود، علاوه بر حذف تشریفات فوق‌الذکر؛ تسریع در انجام کار را به دنبال خواهد داشت و پس از اعلام نظر کارشناس، دادخواست مربوطه طرح خواهد شد.^۱

۳. تنظیم گزارش اصلاحی

سازش می‌تواند در دفاتر اسناد رسمی واقع شود و اجرای آن نیز تابع مقررات اجرای مفاد اسناد لازم‌الاجرا خواهد بود.^۲

سردفتران دفاتر اسناد رسمی به لحاظ دارا بودن تبحر و تجربه لازم بهتر از هر شخص دیگری می‌توانند با تنظیم اقرارنامه و تعهدنامه نسبت به حل و فصل اختلافات مراجعین اقدام نمایند و حتی در مواردی با تنظیم قرارداد با شرایط مورد نظر طرفین می‌توانند به حل و رفع مشکلات مراجعین اقدام نمایند. دادگاه‌ها می‌توانند حتی اگر ضمن دادرسی نیاز به اخذ تعهد از یکی از طرفین دعوا

۱. ر.ک.: مواد ۲۵۷ تا ۲۶۹ ق.آ.د.م.

۲. ماده ۱۸۱ ق.آ.د.م.

داشته باشند با ارجاع امر به دفاتر اسناد رسمی به این امر اقدام نمایند. این موضوع از این جهت که تخصص سردفتران در خصوص تنظیم این گونه اسناد بیش از هر شخص صالح دیگری است، بسیار حائز اهمیت است.

۴. قرار کفالت اشخاص

قوة قضائیه می تواند مراحل صدور کفالت اشخاص را به دفاتر اسناد رسمی واگذار نماید تا هم از مراجعه عموم به دادگاهها کاسته شود و هم امر مراجعین سریع تر انجام شود. در این خصوص نیز دفاتر می توانند با تنظیم اسنادی مخصوص و پس از احراز صلاحیت شخص کفیل نسبت به صدور قرار کفالت اقدام نمایند.

۵. درخواست ریزمکالمات تلفن (در موارد خاص شبه قضایی)

صرف موضوع درخواست پرینت ریزمکالمات تلفن در موارد خاص شبه قضایی همچون تقاضای رسیدگی به رفع مزاحمت های تلفنی، یکی از موارد غیرقضایی است که در حال حاضر، دادگاهها متولی امر صدور دستور جهت اخذ آن از مراکز مخابراتی اعم از تلفن ثابت و همراه می باشند. با اندک تأمل ملاحظه می گردد که سپردن آن به دفاتر اسناد رسمی می تواند از مراجعه عموم به دادگاهها به نحو قابل ملاحظه ای بکاهد.

۶. اعلام مفقودی چک و مدارک

اعلام مفقودی چک و مدارک اشخاص نیز می تواند از دادگاهها به دفاتر اسناد رسمی سپرده شود. چرا که صدور دستور به جهت آن نیاز به هیچ اقدام قضایی ندارد و با سپردن آن به دفاتر اسناد رسمی هم بار مراجعه به دادگاهها کاسته می شود و هم با وضع تعرفه مناسب می توان تا حدودی از اعلام مفقودی های غیرواقعی جلوگیری نمود و اشخاص را در توجه بیشتر در نگهداری از مدارک و اسناد هوشیارتر نمود.

۷. مطالبه مهریه

مطالبه مهریه از طرف زوجه نیز از موارد خاص قضایی نیست. لذا واگذار نمودن آن به دفاتر اسناد رسمی جهت کاستن از حجم مراجعه متقاضیان به دادگاهها بسیار با اهمیت است. خصوصاً در مواردی که این امر می تواند از طریق صدور اجرائیه توسط دفاتر اسناد رسمی، جهت اجرا به اجرای احکام دادگاهها ارسال شود.

۸. تأیید اصالت سند عادی و تأیید وقوع عقد

امروزه انعقاد معامله به صورت عادی مشکلاتی را برای اشخاص ذی‌نفع ایجاد می‌نماید. چرا که اسناد عادی همواره می‌تواند مورد انکار و تردید یا ادعای جعل واقع شود؛^۱ این نکته قابل تأیید است که موضوع اسناد عادی، بخش نسبتاً قابل توجهی از دعاوی دادگاه‌ها را به خود اختصاص داده است. لذا با سپردن امر احراز و تأیید اصالت سند عادی و نیز تأیید وقوع عقد به دفاتر اسناد رسمی، از ورود بخشی از دعاوی به دادگاه‌ها پیشگیری و از حجم پرونده‌های ورودی به دادگستری کاسته خواهد شد. دفاتر اسناد رسمی نیز در این خصوص با احضار شهود امضاکننده ذیل سند و نیز فروشنده و در برخی موارد با ارجاع امر به کارشناس (خط یا تشخیص هویت) نسبت به صدور تأیید اصالت سند عادی و تأیید وقوع عقد اقدام می‌نمایند.

۹. دستور توقیف خودرو و فك پلاك‌نشده

در برخی موارد پس از تفویض وکالت تعویض پلاك از طرف مالك خودرو به خریدار جهت تعویض پلاك، خریدار به تعویض پلاك اقدام نمی‌کند و با پلاك فروشنده (مالك سابق) نیز بعضاً مرتکب تخلفاتی نیز می‌شود. لذا مالك سابق با ارائه مدارك مثبت می‌تواند به جای مراجعه به دادگاه، از یکی از دفاتر اسناد رسمی تقاضای صدور دستور توقیف اتومبیل فوق را به جهت عدم تعویض پلاك بنماید.

۱۰. تأمین خواسته از اموال منقول و غیرمنقول دارای سند

درخواست تأمین خواسته از اموال منقول و غیرمنقول سنددار نیز می‌تواند در دفاتر اسناد رسمی واقع شود. بدین صورت که پس از درخواست متقاضی و معرفی اموال موصوف و حسب مورد پس از پرداخت خسارات احتمالی، دستور مقتضی توسط سردفتر به مراجع ذیربط جهت توقیف و تأمین خواسته صادر می‌گردد. این امر، علاوه بر کاهش حجم مراجعه عموم به دادگاه‌ها سبب تمرکز قضاوت بر پرونده‌های قضایی صرف خواهد شد.^۲

۱۱. اثبات کفالت

مصادق این مورد زمانی است که شخص خواهان اثبات کفیل بودن خود نسبت به پدر

۱. ر.ک.: ماده ۲۱۶ ق.آ.د.م.

۲. ر.ک.: ماده ۱۰۸ ق.آ.د.م.

یا مادرش می‌باشد؛ که معمولاً جهت استفاده از برخی خدمات بیمه‌ای و یا معافیت از خدمت نظام وظیفه مورد استفاده قرار می‌گیرد. بنابراین واگذاری امر به دفاتر اسناد رسمی از اقناع عقلی و منطقی کافی برخوردار است.

۱۲. صدور و ارسال اظهارنامه

امکان صدور اظهارنامه توسط دفاتر اسناد رسمی و ارسال آن برای مخاطب توسط اجرای احکام دادگستری می‌تواند حجم عمده‌ای از مراجعات عموم را به مراجع قضایی بکاهد.

نتیجه

متأسفانه در کشورمان با وجود برخی قوانین دست و پاگیر تا حدودی ممکن است اجرای موارد اشاره‌شده در این یادداشت، ایجاد مشکل نماید که با صدور بخشنامه و تصویب ماده واحده می‌توان این امر را تسهیل نمود. و با برنامه‌ریزی دقیق می‌توان برخی وظایف مراجع قضایی را که اغلب شبه‌قضایی‌اند، به دفاتر اسناد رسمی سپرد. این امر نه تنها سبب کاهش حجم مراجعه عموم به دادگاه‌ها خواهد شد بلکه سبب فراغت بیشتر قضات و پرداختن به مسایل خاص قضایی نیز می‌شود. همچنین با تعرفه‌گذاری مناسب زیرعنوان حق‌الثبت و حق‌التحریر می‌تواند برای حاکمیت، درآمدزا نیز محسوب شود و صدالبته با توجه به وضعیت خاص دفاتر اسناد رسمی، انجام این مهم، سبب تسریع در پیگیری امور محوله مردم تا حصول نتیجه و جلب رضایت عموم و ارباب رجوع و نیز تأمین حقوق و ایجاد نظم نسبی عمومی خواهد شد.